

HVAD VIDSTE FOLKETINGET, DA DANMARK DROG I KRIG?

I denne uge stod det klart, at lektor Rasmus Mariager og professor Anders Wivel er de to forskere, der inden for få uger går i gang med udredningen om Danmarks militære engagement i Kosovo, Irak og Afghanistan. Andre forskere har opfordret til en boykot af den omstridte udredning, der er blevet sammenlignet med, hvad man ser i Sovjetunionen, fordi myndighederne har mulighed for at tilbageholde fortrolige dokumenter. Her forklarer Rasmus Mariager og Anders Wivel, hvorfor de trods kritikken har påtaget sig opgaven.

RASMUS MARIAGER OG ANDERS WIVEL

I maj 2016 besluttede et flertal af Folketingets partier at iværksætte »en uvildig udredning af det historiske forløb i forbindelse med Danmarks militære engagement i Kosovo, Irak og Afghanistan«. Hensigten med udredningen er dobbelt. For det første »at kortlægge baggrunden for de politiske beslutninger om dansk deltagelse« i de tre konflikter, og for det andet at »sikre en retvisende beskrivelse og læring for eftertiden«.

Om udredningens kildegrundlag hedder det i aftalen, at forskerne vil få adgang til »alle dokumenter, herunder klassificerede, der er sendt til Irak- og Afghanistankommissionen, samt som udgangspunkt øvrigt foreliggende skriftligt materiale, som de finder relevant, hos danske myndigheder«.

Beslutningen om at iværksætte en uvildig udredning har vakt stor debat, og kritikken har haft forskellige mål. Det har f.eks. været kritiseret, at udredningen ikke skal tage stilling til spørgsmålet om lovligheden af den danske krigsdeltagelse i Irak samt spørgsmålet om, hvorvidt Danmark har overholdt sine folkeretlige forpligtelser i forbindelse med tilbageholdelse af personer.

Flere politikere og forskere finder det endvidere problematisk, at myndighederne forbeholder sig retten til at tage stilling fra sag til sag i de tilfælde, forskerne ønsker at inddrage »særligt sensitivt materiale, der ikke er sendt til Irak- og Afghanistankommissionen« i undersøgelsen. Kritikere frygter derfor, at udredningens kildegrundlag vil bli-

ve utilstrækkeligt, og at konklusionerne vil blive tilsvarende skæve.

Der har også været formuleret kritik af den fremgangsmåde, der er blevet anvendt i udvælgelsen af de forskere, der skal lede undersøgelsen. Fremgangsmåden har været, at foreningen af Danske Universiteter (Rektorkollegiet), efter anmodning fra regeringen, har indstillet et antal kandidater til udredningen. Blandt disse har partierne bag aftalen udpeget to forskere, der skal forestå undersøgelsen. Kritikere finder den fremgangsmåde problematisk, fordi politikerne udpeger dem, der skal undersøge de beslutninger, som politikerne selv er ansvarlige for.

Endelig har der været formuleret kritik af, at udredningen skal levere en retvisende beskrivelse og læring for eftertiden. For hvem skal bestemme, hvad der er retvisende læring?

Med disse og andre argumenter har nogle kritikere opfordret danske universiteter til at afvise at stille kandidater til rådighed for udredningen. Men den opfordring valgte rektorerne ikke at imødekomme, og blandt de kandidater, universiteterne indstillede, valgte partierne bag aftalen os til at forestå undersøgelsen.

Vi er bestemt ikke blinde for den fremsatte kritik, og vi har langt hen ad vejen forståelse for den bekymring, kritikken er udtryk for. Forhistorien er ikke køn, og det giver forståeligvis næring til bekymring, at regeringen først nedlægger en undersøgelseskommission under ledelse af en respekteret landsdommer for derefter at iværksætte en undersøgelse med et på en og samme tid bredere og anderledes kom-

missorium; bredere, fordi Kosovo nu bliver inddraget, og anderledes, fordi de juridiske aspekter bliver taget ud af ligningen. Det er heller ikke pynteligt, at partierne bag aftalen har villet vælge mellem de indstillede forskere. For selv om alle de kandidater, der var til rådighed, er kvalificerede – ellers ville de ikke være indstillet af Rektorkollegiet – må man erkende, at politikerne har forbeholdt sig retten til at vælge blandt de indstillede.

En polariseret debat

Vi har valgt at påtage os arbejdet med at forestå den nye udredning, fordi det er en vigtig og relevant opgave. Efter den kolde krig har Danmark omlagt sin udenrigspolitik, og skiftende regeringer har skullet tage stilling til, hvilken rolle Danmark skulle spille i international sammenhæng. Skulle Danmark f.eks. begive sig i krig? Og hvis det var tilfældet, hvad skulle der til for at gøre dette?

Danmarks krigsdeltagelse i og uden for Europa har været omstridt blandt politikere og i befolkningen, hvilket i sig selv er en vigtig årsag til at få krigsdeltagelsen undersøgt. Men det militære engagement har også haft meget store omkostninger for enkeltpersoner og for familier. Mange har mistet livet. Andre har pådraget sig fysiske skader for livet. Pårørende må leve med tabet af nære familiemedlemmer. Og så er der dem, der kom hjem efter at have været i krig, men som siden er gået i stykker.

Efterspørgslen efter lande, som vil bidrage med deltagelse i militære operationer rundt omkring i verdens brændpunkter, har været stor siden den kolde

krigs afslutning, og denne efterspørgsel vil sandsynligvis fortsætte i årene fremover – både fra det internationale samfund i form af FN og fra vores allierede, enten gennem etablerede institutioner som Nato eller i midlertidige 'koalitioner af villige'.

Manglende viden om baggrunden for Danmarks militære engagement har i snart to årtier bidraget til en polariseret debat om dansk udenrigs- og sikkerhedspolitik, men en sådan debat kan ingen være tjent med i længden; og mindst af alle veteranerne og deres pårørende. Derfor er det vigtigt at få beskrevet, hvilke oplysninger skiftende folketingsflertal byggede på, når de traf beslutning om at levere danske styrkebidrag til konflikterne; det er vigtigt at få beskrevet, hvordan disse oplysninger blev inddraget i de politiske overvejelser om dansk deltagelse; og det er vigtigt at få klarhed over, hvilke oplysninger der blev videregivet til Folketinget forud for beslutningerne om, at Danmark skulle bidrage med styrker til de internationale konflikter.

Vi betragter det som en meget vigtig opgave at komme så langt, vi overhovedet kan i besvarelsen af disse spørgsmål. Derfor har vi valgt at sige ja til at stå i spidsen for den nye krigsundersøgelse. De juridiske aspekter, som Irak- og Afghanistankommissionen skulle undersøge, finder vi også vigtige, naturligvis. Men disse spørgsmål må blive undersøgt i anden sammenhæng, og vi ville som henholdsvis historiker og politolog ikke være de rigtige til at undersøge dem. Men, spørger kritikere, hvad med kildegrundlaget?

Vi forstår selvfølgelig godt spørgsmå-

Det siger sig selv, at vi kan blive nødt til at indstille arbejdet, hvis betingelserne viser sig ikke at være acceptable

let, og vi har selv tænkt i samme retning. Men vi hæfter os ved, at vi vil få adgang til alt det materiale, den nedlagte Irak- og Afghanistankommission havde adgang til. Dette materiale har et særdeles omfattende omfang. Vi noterer også, at forskerne har fået løfte om adgang til »øvrigt foreliggende skriftligt materiale, som de finder relevant, hos danske myndigheder«.

Det er rigtigt, at vi ikke på forhånd kan vide os sikre på at få adgang til alt materiale, da myndighederne har mulighed for at tage stilling »fra sag til sag« i de tilfælde, hvor materialet er »særligt sensitivt«. Vi får se, hvad der menes med det. Alt i alt vurderer vi imidlertid på nuværende tidspunkt, at materialegrundlaget vil være acceptabelt.

Viser det sig, at det ikke er tilfældet, må vi forholde os nøgternt til det. Og under alle omstændigheder vil vi i den udredning, der bliver offentliggjort, forklare, hvad fremstillingen bygger på. Herunder vil vi forklare, hvis der er materiale, vi ikke har kunnet få adgang til, eller hvis vi har fået adgang til materiale under særlige vilkår. Herefter vil alle læsere selv kunne tage stilling til det fremlagte arbejde.

Hurtig ekspedition

Ingen forskning i aktuelle samfundsforhold foregår i et magtfrit rum. Det gælder, uanset om man undersøger en kommunal forvaltning, en international virksomhed eller Danmarks krigsdeltagelse. Men det siger sig selv, at vi kan blive nødt til at indstille arbejdet, hvis betingelserne viser sig ikke at være acceptable. Undersøgelsens korte tidsramme taget i betragtning siger det li-

geledes sig selv, at vi må forvente hurtig ekspedition fra myndighederne, når vi bestiller kildemateriale, uanset om vi rekvirerer sensitivt eller »særligt sensitivt« materiale.

Vi vurderer også, at de erfaringer, som vi i Danmark har med historiefagligt udredningsarbejde, vidner om, at denne type forskning kan bidrage med vigtig viden, og at denne viden ad åre kommer til at indgå i den almindelige forskningslitteratur til gavn for alle. DUPI's redegørelse om 'Grønland under den kolde krig' (1997) er et godt eksempel. DIIS' udredning 'Danmark under den kolde krig' (2005) om Dan-

Kommissorium

Krigsundersøgelsen er en uvildig udredning af det historiske forløb i forbindelse med Danmarks militære engagement i Kosovo, Irak og Afghanistan med henblik på at kortlægge baggrunden for de politiske beslutninger om dansk deltagelse og sikre en retvisende beskrivelse og læring for eftertiden.

Forskerne får adgang til alle dokumenter, herunder klassificerede, der er sendt til Irak- og Afghanistankommissionen, samt som udgangspunkt øvrigt foreliggende skriftligt materiale, som de finder relevant, hos danske myndigheder.

Udredningen skal være færdig og offentliggjort inden 2 år.

marks sikkerhedspolitiske situation 1945-1991 og 'PET-Kommissionens beretning' (2009) om PET's overvågning på det politiske område under den kolde krig er to andre. Særligt de to sidste udredninger – som den ene af denne artikels forfattere er medforfatter på – var genstand for betydelig diskussion, da de udkom, men i forskningsmiljøerne er der i dag overvejende enighed om, at der var tale om vigtig og relevant forskning.

Og nej, ikke alle aspekter af Danmarks krigsdeltagelse i Kosovo, Irak og Afghanistan vil blive belyst i udredningen. Men vores vurdering er nu også, at det er bedre at få frembragt nogen viden om nogle af de vigtigste spørgsmål i nyere dansk historie end ikke at ville være med og dermed ikke få nogen viden, fordi vi ikke på forhånd selv kan designe den opgave, der skal løses.

Endelig er der spørgsmålet om retvisende læring. Vi skal være de første til at medgive, at vi ikke kan levere læring, der sætter to streger under, hvad Danmark skal gøre i forbindelse med fremtidige krige. Vi opfatter nu heller ikke aftaletekstens ord på den måde, sådan som nogle kritikere synes at gøre. Men vi har tilstrækkelig tillid til, at historiefagligt og politologisk arbejde i forening kan bidrage til at gøre os klogere på, hvordan vi kan lære af den nære fortid. Vores håb er, at udredningen vil kunne bidrage til at kvalificere vores forståelse af, hvad der skete; hvor der blev truffet beslutninger, der viste sig at være fornuftige; og hvor der blev handlet uovervejende og på en måde, man bør undgå i fremtiden. Forhåbentlig vil et sådant arbejde være til glæde for dem,

DENGANG VI DROG AF STED.

En krigsundersøgelse skal nu se på, på hvilket grundlag Danmark gik i krig i Kosovo, Irak og Afghanistan. Her er det korvetten 'Olfert Fischer' på vej gennem Suezkanalen til den Persiske Golf under Irakkrisen 2003 mod Saddam Hussein. Foto: SOK

der var en del af krigene, men også til gavn for fremtidens beslutninger.

Principper og pragmatik

Diskussionen om, hvorvidt man skal påtage sig arbejdet med den nye krigsudredning, handler efter vores opfattelse først og fremmest om at finde den rette balance mellem principper og pragmatik. I sådanne diskussioner må man være varsom med at være så pragmatisk, at man reelt bliver redskab for dem, man skal undersøge. Men man bør også være sig for at lade de idealistiske principper skygge for muligheden for at lade universitetsforskernes viden og kompetencer komme i spil til gavn for hele samfundet. Vores vurdering er, at det er rigtigt at gå ind i arbejdet. Alle forhold taget i betragtning.

Herefter handler det om at komme i gang med opgaven. Vi har en begyndende, men hastigt voksende historioграфи at læse op på; vi skal have et overblik over kildematerialet; og vi skal finde ud af, hvordan arbejdet skal gribes an. Vi ser frem til at komme i gang, og vi tør love, at vi vil gøre vores bedste for at komme så langt som muligt i at belyse det historiske forløb i forbindelse med Danmarks militære engagement i Kosovo, Irak og Afghanistan.

ps@pol.dk

Rasmus Mariager er lektor i dansk og europæisk samtidshistorie, Saxo-Instituttet, Københavns Universitet. Forskningsleder ved krigsudredningen. **Anders Wivel** er professor (mso) i international politik, Institut for Statskundskab, Københavns Universitet. Viceforskningsleder ved krigsudredningen.